

ЗНАЧЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано значення розвитку туристичної індустрії на економіку країни, при цьому визначено роль регіональних та місцевих органів влади, природно-рекреаційного потенціалу країни, принципів сталого розвитку туристичної індустрії. Проаналізовано дослідження конкурентоспроможності країни в сфері туризму і курортів за такими критеріями: державна політика і регулювання у сфері туризму; рівень безпеки; пріоритетність туризму: туристична інфраструктура; людські ресурси; рівень гостинності; природні ресурси; культурні ресурси.. Проаналізовано динаміку в'їзного та виїзного туризму в країні. Визначено частку туристів за категорією та метою відвідувань.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток регіонів, туристична індустрія, природно-рекреаційні фактори, туризм, готельна сфера.

Валентина Олійник. ЗНАЧЕНИЕ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ИНДУСТРИИ В ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ УКРАИНЫ. *В статье проанализировано значение развития туристической индустрии на экономику страны, при этом определена роль региональных и местных органов власти, природно-рекреационного потенциала страны, принципов устойчивого развития туристической индустрии. Проанализированы исследования конкурентоспособности страны в сфере туризма и курортов, государственная политика и регулирование в сфере туризма, уровень безопасности, приоритетность туризма: туристическая инфраструктура; человеческие ресурсы, уровень гостеприимства; природные, культурные ресурсы. Проанализирована динамика въездного и выездного туризма в стране. Определена доля туристов по категории и цели посещения.*

Ключевые слова: социально-экономическое развитие регионов, туристическая индустрия, природно-рекреационные факторы, туризм, гостиничная сфера.

Valentina Oleynik. THE VALUE OF THE TOURISM INDUSTRY IN THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE. *The article analyzes the importance of the tourism industry on the economy, with the defined role of regional and local government, natural and recreational potential of the country, the principles of sustainable development of tourism industry. Study analyzed the country's competitiveness in tourism and resorts. tourism infrastructure, human resources, the level of hospitality, natural and cultural resources. The dynamics of inbound and outbound tourism in the country. Determined the proportion of tourists by category and purpose of the visit.*

Keywords: socio-economic development regions, tourism, natural and recreational factors, tourism and hotel industry.

Диспропорції соціально-економічного розвитку регіонів, посилення асиметричності, значне погіршення ситуації у відсталих та депресивних регіонах, особливо у сільській місцевості, потребують пошуку відповідних механізмів розв'язання цих проблем. Перш за все в даній ситуації вирішальну роль мають відігравати органи регіональної і місцевої влади – визначити як загальні підходи стимулювання розвитку проблемних регіонів, так і конкретизувати систему спеціальних заходів для кожної території (адміністративного району, села), враховуючи обов'язково при цьому наявні ресурси: природні, виробничі, демографічні. Складність проблеми полягає в тому, що не дивлячись на існуючу законодавчо-нормативну базу, в країні все ще відсутній досвід ефективного територіального управління: використання внутрішнього потенціалу територій, створення центрів росту, розвитку освіти, використання інноваційних технологій, перепідготовка кадрів... У зв'язку з цим все більшого розвитку набуває концепція багатофункціонального розвитку сільських територій, сутність якої полягає в можливості надання умов розвитку села в декількох напрямках, що дасть можливість не лише підтримувати саме сільське господарство, а й покращити соціальну, демографічну ситуацію, тобто реалізувати принцип поліфункціональності розвитку села. Одним з таких нових важливих напрямків є розвиток туризму як пріоритетного напрямку комплексного розвитку регіонів. Туризм по своїй природі тісно взаємопов'язаний з конкретними ресурсами, природно-географічним фактором, територіальними особливостями, тому визначення стратегії та механізму розвитку туристичного комплексу, потребує гнучкої регіональної політики, яка б враховувала специфіку кожного регіону.

Розвиток інфраструктури туризму може стати фактором розвитку депресивних регіонів, малих і середніх провінційних міст. Грамотна політика розвитку регіонального туристичного кластера передбачає попередню підготовку і чіткий контроль за проведенням будь-яких дій та заходів, відсутність спонтанно проведеної господарської діяльності туристського бізнесу, створення можливостей місцевому населенню для пристосування до нововведень. Розвиток в'їзного та внутрішнього регіонального туризму супроводжуються розширенням виробництва товарів та послуг, створенням нових робочих місць.

Загальними принципами сталого розвитку туристичної індустрії є: стаке використання ресурсів, враховуючи при цьому досягнення науково-технічного прогресу (ресурсозберігаючі технології, оновлення техніки); підтримка екосистем, які передбачають розвиток туристичної діяльності, яка забезпечує захист природної і культурної спадщини даної місцевості; залучення місцевого населення до організації туристичної діяльності, що сприяло б підвищенню життєвого рівня місцевого населення; зменшення негативного антропогенного тиску рекреаційно-туристичної діяльності на довкілля, рівномірний розподіл туристів у часі, просторі, раціональне використання ресурсного потенціалу; моніторинг туризму; навчання та професіоналізм організаторів туристичної діяльності та обслуговуючого персоналу; просвітська діяльність направлена на формування

природоохоронного стереотипу поведінки під час відпочинку [4].

Туризм, на думку багатьох учених, аналітиків в тому числі і аналітиків World Economic Forum є однією з найважливіших галузей світової економіки, що мають першорядне значення для країн, і стоять на самому різному рівні розвитку. Не дивлячись на світову кризу, погіршення соціально-економічного стану країни, матеріального положення населення, аналіз динаміки в'їзного та виїзного туризму в країні має позитивні характеристики (рис. 1). Лише протягом 2008-2009 р.р. зменшилась кількість іноземних громадян, які відвідали Україну приблизно на 5 млн. ос. В той же час 2007-2009 р.р. зменшилась і кількість громадян України, які виїжджали за кордон на 2 млн. ос. В подальшому динаміка туристичних потоків позитивна [5].

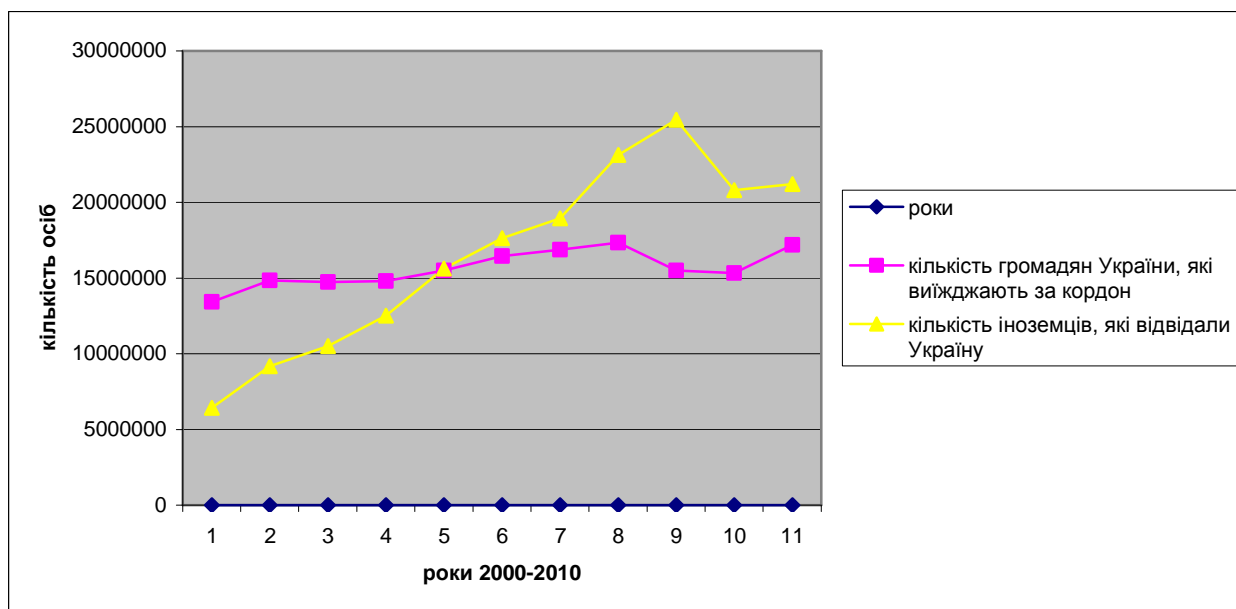

Рис. 1. Динаміка в'їзного та виїзного туризму в Україні, 2000-2010 р.р.

Особливо велику увагу слід приділити функціонуванню туристичної сфери на передодні Євро-2012. В зв'язку з цією подією виникає низка питань. Одним з найголовніших є розміщення туристів та цінова політика в сфері гостинності. Передбачається, що країну мають відвідати не менше мільйона туристів. Така кількість туристів в країну приїжджає протягом року, а в даному випадку всіх бажаючих необхідно буде прийняти і забезпечити житлом в першу чергу – на протязі трьох тижнів, що накладає відповідальність на готельну галузь країни. Як в зв'язку з цим відобразиться на готельному господарстві дія закону № 3679-VI "Про внесення змін до статті 19 Закону України "Про туризм", щодо обов'язковості встановлення категорій об'єктам туристичної інфраструктури від 28.07.2011 р. [3].

За оцінками експертів до 2012 року готельну галузь країни проінвестували на 300 млн. дол. США. Крім реконструкції старих будівель в країні з'явилися нові готелі та готельні комплекси. Але поряд з цим готельних місць ще недостатньо. За нормативами лише у Києві має бути близько 20 тис. готельних місць (на 2011 рік їх кількість складала лише 8,7 тис., що вдвічі менше, ніж у Москві, і в 6 разів менше, ніж у Парижі). Загальна кількість готелів у країні порівняно з іншими туристськими країнами значно менша. Крім того не належного розвитку в країні отримали такі популярні за кордоном форми готельного господарства як мотелі, кемпінги, молодіжні бази [1].

За підрахунками фахівців кожний турист разом із проживанням і харчуванням буде витратити в середньому 200 дол. США на добу (загальний прибуток 2 млрд. дол. США). Але щоб отримати такий прибуток необхідно подбати не лише про розміщення і харчування туристів, але й про їх відпочинок. Безперечно значна кількість бажаючих відвідати країну захочуть мати про неї якнайбільш повну інформацію. В цьому може стати на допомогу дослідження експертів Давоського форуму, які вже втретє проводять глобальне дослідження конкурентоспроможності країн в сфері туризму і курортів. Публікація рейтингу – досить серйозна подія, яку широко висвітлюють не лише спеціалізовані видання, а й засоби масової інформації, орієнтовані на широку публіку. Хоча структура рейтингу більшою мірою орієнтована на діловий сектор, зацікавлений в інвестиціях та веденні туристичного бізнесу, оцінка, яка дається країні, стає загальновідомою масовому споживачеві, а значить, і впливає на його рішення при виборі місця подорожі на поточний рік.

Напередодні проведення Євро-2012 в Україну погіршилися умови ведення туристичного бізнесу. За результатами минулого року країна посіла 85-е місце в рейтингу конкурентоспроможності в сфері туризму і подорожей Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) проти 77-ї позиції роком раніше. Змінити ситуацію на краще можуть лише значні інвестиції, відзначають експерти.

Для визначення загальної конкурентоспроможності країн в сфері туризму застосовується спеціальна система оцінки, де враховується більше 70 різних факторів, об'єднаних в 14 основних груп: державна політика і

регулювання у сфері туризму; сталий природний розвиток; рівень безпеки; рівень охорони здоров'я та санітарії; пріоритетність туризму: інфраструктура авіатранспорту; інфраструктура наземного транспорту; туристична інфраструктура; інфраструктура телекомунікацій; цінова конкурентоспроможність туристичної індустрії; людські ресурси; рівень гостинності; природні ресурси; культурні ресурси.

На думку експертів державна політика щодо регулювання у сфері туризму недосконала. Особливо слід звернути увагу на природоохоронну політику. Розвиток туристичної індустрії сьогодні проходить без урахування її стійкості щодо навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів - при створенні нових інфраструктурних проектів цей фактор приймається до уваги в останню чергу.

Досить високе місце займає країна в розділі охорони здоров'я та гігієни, проте дослідження з приводу доступності якісної питної води – бажає кращого і не слугує одним з моментів туристичної привабливості країни.

Висновки дослідження стану громадської безпеки також не є одними з найкращих. Складна ситуація на думку експертів у прояві загрози бізнесменам, вражає низька позиція країни з питання недовіри до правоохоронних органів, кількості дорожніх пригод. Безпека подорожі для туристів один з головних пунктів і така ситуація в країні не сприяє підвищенню її іміджу як туристичної країни.

Дуже важлива група таких чинників як пріоритетність туризму. В Україні вона, на думку експертів, на одному з останніх місць, не дивлячись на існування відповідного міністерства значні розміри бюджетної підтримки туризму. Цілком логічно виникає питання як контролюються кошти і на які потреби їх використовують.

Низький рейтинг у країні відносно інфраструктури авіасполучень. Відзначається необхідність модернізації, збільшення кількості аеропортів, що в свою чергу потребує значних інвестицій. Вище оцінено роботу наземного транспорту.

Дуже важливе значення має розвиток туристичної інфраструктури. У нього входить три позиції - кількість готельних номерів (Україна має дуже низький рейтинг – нижче сотого місця), наявність міжнародних компаній по оренді автомобілів, і кількість банкоматів, що приймають VISA. Не зрозумілим в дослідженнях експертів є відсутність оцінки місць в закладах громадського харчування. Важливим елементом подорожі є функціонування системи телекомунікацій, яку оцінено досить високо в країні.

Шкода, що в розділі цінової конкуренції країна має низькі позиції за один лише рік (2008/2009 р.р.) знизилася свої рейтингові позиції на 78 пунктів (з 37 на 115 місце) і наразі не в змозі відновити їх. Головною перешкодою є недосконалість податкової системи. Викликає питання і показник індексу готельних цін, який в зв'язку з Євро-2012 непомірно зростає. Операційний директор УЄФА Мартін Каллен заявив, що однією з головних проблем в Україні залишається розселення гостей футбольної першості. За оцінками експертів, на час Євро-2012 вартість номера в київських тризіркових готелях сягатиме 350 євро за добу, а в чотиризіркових - до 750 євро. Ціни на готелі надзвичайно завищені. Так, наприклад, офіційний оператор УЄФА TUI Travel відмовився від бронювання номерів в деяких харківських готелів. Футбольна асоціація Англії не може продати повної квоти виділених їй квитків на жоден із матчів групової частини турніру, включно з першим матчем проти збірної Франції причиною є ціни на готелі, які на час матчів за участі збірної Англії зростають у багато разів.

Однією з сильних позицій країни, відносно інших показників є дослідження людських ресурсів. Високі рейтингові позиції за показниками: загальна якість освітньої системи, ефективна система найму та звільнення працівників. Слабкою стороною країни експерти вважають недолік на ринку праці хороших зарубіжних фахівців, загальну якість і поширеність у перепідготовці кадрів, низьку тривалість життя, можливості в дослідженнях ринку і тренінгу персоналу.

Оцінка рівня гостинності, яка проводилася за допомогою вибіркового опитування на думку деяких фахівців є надто суб'єктивною. Низькі рейтингові позиції в країні за показниками: ставлення населення до іноземних туристів, відкритість країни для туризму, а от показник тривалості поїздок з метою відпочинку – займає вищі позиції.

Неоднозначна ситуація в групах природних і культурних ресурсів, які складають підґрунтя розвитку туристичної індустрії. Складна екологічна ситуація, зменшення природного розмаїття – знижують рейтинг країни. В групі культурних ресурсів враховувались культурні пам'ятки ЮНЕСКО, включені стадіони та міжнародні виставки, але немає згадки про кількість музеїв, театрів, народних майстрів, музичні та кінематографічні фестивалі [6].

Можна по різному відноситись до даного рейтингу. Є багато питань в дослідженні, на які можна дискутувати. Разом з тим важливість рейтингу World Economic Forum полягає в тому, що він охоплює широке коло важливих факторів, що визначають успіх туристичної індустрії в країні і загострює увагу на найбільш актуальних проблемах кожної з аналізованих держав. Для України можна виділити цілий ряд таких напрямів в роботі по поліпшенню своєї конкурентоспроможності в туризмі.

На розвиток туризму значний вплив має зовнішня економічна діяльність держави, процеси інтеграції та глобалізації, що відбуваються в усіх галузях світової економіки. Це сприяє зростанню ділової активності населення, появі нових видів ділового туризму. Проте такі явища в економіці як посилення митних формальностей, фінансова нестабільність (інфляція, стагнація), економічні страйки, можуть значно стримувати діяльність організацій індустрії туризму. Основними партнерами країни на ринку міжнародного туризму залишаються країни-сусіди. Найбільш негативний баланс Україна має з Польщею (потік виїзного до Польщі потоку перевищує виїзний з Польщі в 6,7 рази). Негативним є також сальдо туристичного балансу з Угорщиною (в 1,6 рази) і з Росією (в 1,2 рази). З Молдовою і Білоруссю туристичний баланс позитивний (відповідно 1,8 і 1,1). За категоріями та метою відвідування у країні склалася така ситуація. Іноземні туристи перш за все відвідують Україну з метою дозвілля, відпочинку – 65% від загальної кількості туристів. Другу позицію займає діловий туризм – це службо-

ві, ділові, бізнес відрядження, поїздки з метою навчання – 19%. 12% іноземців відвідують країну з метою лікування. 1,8% - спеціалізований туризм, 1,4% - інші види туризму. Аналогічний розподіл позицій спостерігається при дослідженні осіб охоплених внутрішнім туризмом, але дещо відрізняються відсоткові значення. Дозвілля, відпочинок, спортивно-оздоровчий туризм - 57,7%, частка ділового туризму складає 27%, туризм з метою лікування – 11, 4%, спеціалізований – 0,2%, інші види туризму – 3,7 [2]. Туризм в Україні може і повинен стати сферою реалізації ринкових механізмів, джерелом поповнення державного та місцевого бюджетів, засобом загальнодоступного та повноцінного відпочинку та оздоровлення, а також ознайомлення з історико-культурною спадщиною та сьогоденням нашого народу.

Список використаних джерел:

1. Білосова О.С., Афанасьєва О.С. Актуальні проблеми готельно-ресторанного бізнесу в Україні в умовах підготовки до Євро – 2012 // Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vviev/2011_2/4_1.pdf
2. Державна служба статистики України. Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в Україні // Статистичний бюлетень. – Київ. – 2010. – С. 78.
3. Олійник В.Д. Готельний бізнес в Україні: проблеми та перспективи розвитку // Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми та розвитку та регулювання» (22-23 березня 2012 р.), м. Черкаси [Текст]: у 2-х томах/ М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Черкасс. держ. техн. ун-т. – Т.1. – Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 2012. – С. 31-34.
4. Сміль І. Туризм як форма господарського освоєння депресивних регіонів // Географія. Економіка. Екологія. Туризм. Регіональні студії. Збірник наукових праць / За ред. І.В. Сміль. – Ніжин. ТОВ. „Видавництво” Аспект-Поліграф”, 2007. – С. 277-286.
5. Статистичний щорічник України за 2009 р. / За ред. Осауленка О. Г. ; держкомстат України; – К. : Техніка, 2007. – 566 с.
6. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.guest-marketing.com/mirovye-novosti/2138504-konkurentosposobnost-ukrainy-na-mirovom-rynke-turizma.html>